

A Szótári Osztály 2014. évi jelentése

I. Az osztály fő feladatai 2014-ben

A magyar nyelv nagyszótára VI. Di–el kötete szócikkeinek írása, szerkesztése, valamint az *Új magyar etimológiai szótár* készítése.

II/a. A 2014-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Folytatódott *A magyar nyelv nagyszótára VI. Di–el* kötete szócikkeinek írása és szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, valamint a címszavak morfológiai kódolása. Mintegy 1350 új szócikk készült el, és kb. 1100 szócikk szerkesztése történt meg. (Az elkészült címszavak mennyisége nemcsak az anyagrész különleges nehézségét jelzi, hanem a létszám jelentős csökkenését is. Több szócikkíró szerződésének megszűnése, valamint a filológiai és az informatikai munkatársak távozása miatt szócikkírói és szerkesztői kapacitást kötött le a korpuszbővítés teljes egészében, illetve részben az ettől független filológiai és informatikai feladatok ellátása is.) Folytatódott az *f* betűs címszólista összeállítása, folyt a forrásjegyzék karbantartása és a filológiai ellenőrzés. Folytatódott a korpuszbővítés, amely egyrészt a szövegyűjtemény aránytalanságainak kiigazítását célozza, másrészt az első korhatáremelés miatt vált szükségessé. A *Magyar történeti szövegtár* a 2001 és 2010 közötti időszakban mintegy 1,5 millió szónyi szaknyelvi minősítésű szöveggel bővül. Ebből 1,2 millió szövegszónyi szemelvénynek készültek el a karakterfelismertetett szövegű pdf-fájljai, majd a formázásra előkészített rtf-jei. Mintegy 400.000 szónyi szemelvényből az xml-lé konvertáláshoz szükséges, formázott, tagesített, ellenőrzött htm-állományok is elkészültek. Megtörtént a szépirodalmi és sajtónyelvi szemelvények összeválogatása is.

Az *Új magyar etimológiai szótár* munkálataiban haladt a magyar és részben idegen nyelvű etimológiai és szótörténeti szakirodalom feltárása (folyóiratok, monográfiák). Folytatódott az Erdélyi magyar szótörténeti tár cédulázása a lehetséges címszók, alakváltozatok, jelentések, korábbi adatok feltérképezésére. Megtörtént az EWUng.-szócikkek magyarra fordított etimológiai részeiben a magyar és idegen nyelvi adatok ellenőrzése, szükség esetén manuális kiegészítése a *c–gy*, *i–k*, *m–ny*, *u–v* kezdőbetűs szócikkekben. A memoQ 6 fordítástámogató program segítségével folytatódott az EWUng.-szócikkek német nyelvű etimológiai részeinek első változatú magyarra fordítása: elkészült *e*, *h* (folytatás), *k* (folytatás) és a *m–zs* kezdőbetűs anyag; összesen mintegy 700 lapnyi EWUng.-szócikk magyar változata készült el.

Egy munkatárs részt vett a *Morfológiailag elemzett nyelvtörténeti korpusz a magánéleti nyelvhasználat köréből* elnevezésű elektronikus szövegyűjtemény normalizáló átírásainak filológiai ellenőrzésében, valamint az átírásra és az egyértelműsítő kódolásra vonatkozó szakmai megbeszélésekben.

Az osztály munkatársai közül hatan (egyikük 2014. május 11-ig volt állományban) folytatták egyéni kutató-, felsőoktatási, valamint a tudományos közéletben végzett munkájukat, illetve öten doktori iskolai tanulmányaikat. Ketten sikeresen védtek meg doktori disszertációjukat, és PhD fokozatot szereztek.

Egy munkatárs (állományban 2014. május 11-ig) Bolyai-ösztöndíjjal dolgozott József Attila-szótári munkáin.

Nagyszótár:

folytatódott a *di-el* kezdetű anyag írása, szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, morfológiai kódolása. Folyt az *f* betűs címszólista összeállítása és a korpusz bővítése.

Etimológiai szótár:

folytatódott a szakirodalom feltárása, a szótörténeti rész javítása, a bibliográfiai adatok elhelyezése a szócikkekben. A MemoQ 6 fordítástámogató program segítségével folyt az EWUng.-szócikkek német nyelvű etimológiai részeinek magyarra fordítása és az etimológiai adatok kiegészítése.

II/b. Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

A Szótári Osztály munkatársai tudományos ismeretterjesztő előadások, nyomtatott és on-line publikációk, valamint rádióműsorok segítségével a laikus érdeklődők ismereteit is gyarapították a nyelvtudomány, különösen a lexikográfia kérdéskörében.

Egy kolléga részt vett a tárcaközi Földrajzinév-bizottság, valamint az anyakönyvezhető nevek iránti kérelmeket elbíráló intézeti Utónévbizottság munkájában.

Az osztály filológiai munkatársa oktatóként vett részt az Országos Széchényi Könyvtár – Könyvtári Intézet által szervezett *Felkészülés a korszerű használóképzésre* című akkreditált tanfolyamon.

A *magyar nyelv nagyszótára* 5. kötetének kiadásához kapcsolódva a Szótári Osztály könyvbemutatót szervezett a sajtó és az érdeklődő nagyközönség számára. A Nagyszótár irodalmi és kulturális jelentőségét Monok István, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgatója értékelte, irodalom és szótár kapcsolatáról pedig Grecsó Krisztián költő beszélt.

Sikeres pályázat alapján a *Nagyszótár V. C-dézs* kötete bekerült a Márai-programba, a Márai Program IV. fordulójában közel 200 rendelés érkezett, így a kötet hozzáférhetővé vált számos magyarországi könyvtár állományában.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2014-ben

Az osztály három munkatársa tanított felsőoktatási intézményben: egy munkatárs a PPKE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékén, kettő az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, illetve közülük egy az Eötvös Kollégiumban tartott órákat.

Az osztály munkatársai négy tudományos testületi tagsággal rendelkeznek, valamint két folyóirat, illetve sorozat szerkesztői vagy szerkesztőbizottsági tagjai.

Tudományos testületi tagságok: MTA Nyelvtudományi Bizottság 1 (titkár)
az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Szótári Munkabizottság 2 (egyik titkár)
MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság 2 (ebből 1 fő 2014. május 11-ig munkatársa az intézetnek)

Szerkesztőbizottsági tagságok:

Lexikográfiai Füzetek
Névtani Értesítő

Egy munkatárs igazgatótanácsi tagként dolgozik a *COST Action IS1305 European Network of e-Lexicography (ENeL)* projektben, amelynek keretében Leidenben előadást tartott *A magyar nyelv nagyszótáráról*, és részt vett bolzanói COST-találkozón. Két munkatárs ugyancsak e projekt keretében Bledben részt vett egy workshopon.

Egy munkatárs tanulmányúton volt a prágai Akadémiai Nyelvi Intézetben az MTA NyTI és a Cseh Tudományos Akadémia Nyelvi Intézete közötti kétoldalú egyezményen alapuló *Számítógépes lexikográfia és dialógus kutatás* című kutatási projekt keretében.

Intézményi és pályázati együttműködések

intézeti kutató(k) neve	a pályázat címe	az együttműködő			pályázati keret
		intézmény	tanszék	vezető kutató	
Csengery Kinga	Számítógépes lexikográfia és dialógus kutatás	Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR		Jan Kralík	
Gerstner Károly	COST Action IS1305 European network of e- Lexicography	Institute for Dutch Lexicology (Leiden)		Prof. Martin Everaert	134.000 €/év
Lipp Veronika	COST Action IS1305 European network of e- Lexicography	Institute for Dutch Lexicology (Leiden)		Prof. Martin Everaert	134.000 €/év

Részvétel nemzetközi konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (hónap)
<u>Dömötör</u> Éva – Varga Diána	Interdependence of discourse markers and clause types in Hungarian	Linguistics Beyond and Within 2014	Lublin	november
Horváth Péter	Building factual world through mental world in narrative texts about history	Construal and Grounding	Budapest	október

Ittész Nóra	A magyar nyelv nagyszótárának metamorfózisai: a cédulagyűjteménytől az elektronikus adatbázisokig	Debrecen University Symposium: A kulturális örökség és a humán tudományok innovációi a 21. században	Debrecen	október
Petykó Márton	Discursive construction of Hungarian nation and Hungarian national identity in political speeches given on the 57th anniversary of the Hungarian Revolution of 1956	Socio-cultural factors in style	Budapest	február
Petykó Márton	Identity construction of witches in 18th century Hungarian witchcraft trials	Historical Discourses on Language and Power (HiSoN 2014)	Sheffield	február
Petykó Márton	Discursive construction of witchcraft as a community and witch as an identity in 18th century Hungarian witchcraft trials	1st Poznań Historical Sociopragmatics Symposium	Poznań	május
Petykó Márton	Discursive community and identity construction in 18th century Hungarian witchcraft trials	Language, Culture and Mind VI.: Inside/Out. Practice and Representation (LCM 6)	Lublin	június
Petykó Márton	Discursive construction of Hungarian nation and Hungarian national identity in political speeches given on the 57th anniversary of the Hungarian Revolution of 1956	Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines (CADAAD 2014)	Budapest	szeptember

Szabó Réka	Initial Images in Poems, Folk Songs and Dreams	Explorations into Metaphor and Metonymy VI. "Metaphor and Metonymy in Discourse"	Budapest	június
------------	--	--	----------	--------

Részvétel hazai konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (hónap)
Horváth László	Régi vonzat vénebb vonzat?	A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VIII.	Szeged	április
Horváth László	Nemzedékek spontán beszéde etimológiai megközelítésben	Generációk nyelve	Budapest	november
Horváth Péter	Metonimikus koreferencialáncok történeti tárgyú narratívákban	10. Félúton konferencia.	Budapest	október
Petykó Márton	Milyenek a trollok?	Natural Language Processing Meetup	Budapest	május
Petykó Márton	Szándéktulajdonítás és identitásképzés számítógép közvetítette társalgásokban	ELTE Kárpát-medencei Magyar Nyári Egyetem	Budapest	július
Petykó Márton	A boszorkányperek mint közösség- és identitásképző diskurzusok	10. Félúton Konferencia	Budapest	október
Teperics József	A kapuvári járás helyneveinek vizsgálata	10. Félúton konferencia	Budapest, ELTE	október

IV. A 2014-ban elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

intézeti kutató(k) neve	a pályázat címe	az együttműködő			pályázati keret
		intézmény	tanszék	vezető kutató	

V. A 2014-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

- GERSTNER KÁROLY 2014 A magyar szókészlet eredetéről – újra magyarul. Készülőben az Új magyar etimológiai szótár. *Nyelvtudományi Közlemények* 110: 187–200.
- ITTZÉS NÓRA 2014 Lexikalizálódás, szemantika, grammatika, etimológia. Szempontok A magyar nyelv nagyszótára címszavainak meghatározásában. In: LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD: *Elmélet és módszer. Nyelvészeti tanulmányok*. Eötvös Collegium, Budapest. 147–164.
- SZABÓ RÉKA 2014 Kognitive Metaphern in der Jungschen Psychotherapie. In: POLZENHAGEN, FRANK – KÖVECSES ZOLTÁN – VOGELBACHER, STEFANIE – KLEINKE, SONJA eds. *Cognitive Explorations into Metaphor and Metonymy*. Peter Lang International Academic Publishers, Frankfurt/M.; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien. 215–224.

VI. Az osztály teljesítményének főbb számszerű mutatói 2014-ben (mellékletben)

VII. A 2015. évi főbb kutatási célkitűzések

A Szótári Osztályon 2015-ben két szótár – *A magyar nyelv nagyszótára* és az *Új magyar etimológiai szótár* – munkálatai folynak

2015-ben *A magyar nyelv nagyszótára VI. Di–el* kötetének írása, szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, a címszavak morfológiai kódolása, valamint az anyag főszerkesztése folyik, és elkezdődik a *f* betűs szócikkek írása. Véglegesedik az *f* betűs címszólista, és az előkészítés után megtörténik a *g* betűs címszólista összeállítása. A *Magyar történeti szövegtár* bővítése során megtörténik a 2001 és 2010 között keletkezett, előkészített szemelvények xml- formátumú fájljainak létrehozása, fejlecezése és beépítése a korpuszba, és folytatódik az 1772 és 2000 közötti anyag aránytalanságainak kiigazítását célzó bővítés. Megtörténik a szótári adatbázis webes hozzáférhetővé tétele az erre a célra kialakított lekérdező felületen keresztül.

Az etimológiai szótár munkálataiban tovább folyik az etimológiai és szótörténeti szakirodalom feltárása; megtörténik az EWUng.-szócikkek etimológiai részeiből gépi támogatással fordított és bővített szövegrészek nyelvi egységesítése, az új címszók szótörténeti és etimológiai részeinek összeállítása; a szótár bevezetőjének és lexikográfiai apparátusának összeállítása.

Melléklet: A Szótári Osztály publikációi 2014-ben

Budapest, 2015. január 8.

Ittzés Nóra
osztályvezető